

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;

Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

*Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу
несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники,
які рекомендували ці матеріали до друку.*

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

ISBN 978-617-8763-00-8

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025

Менджул Марія Василівна ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАНСКОРДОННІ РИНКИ ПРАЦІ	161
Мошинська Яна Степанівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	165
Nekit K. EXTENTION OF CONSTITUTIONAL PRINCIPLES AND FUNCTIONSTO DIGITAL ASSETS.....	169
Orzikh Yurii Hennadiiovych SUCCESSION UNDER SWEDISH LAW AND ITS RELATIONSHIP WITH SUCCESSION UNDER UKRAINIAN LAW: CONFLICTS OF LAWS IN CROSS-BORDER SUCCESSION.....	172
Оскілко Олексій Олегович ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	176
Павлова Вікторія Георгіївна ПОДВІЙНА ПРИРОДА ВЕНДИНГОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	181
Петров Володимир Володимирович ЩОДО РОЛІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМЦІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ СТИМУЛЮЮЧОЇ ФУНКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА	184
Резніченко Семен Васильович, Поліщук Вероніка Романівна ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ДІТЕЙ	188
Ромась Денис Сергійович ЦИФРОВІ ФОРМИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ЕЛЕКТРОННІ ДОГОВОРИ, СМАРТ-КОНТРАКТИ ТА ГІГ-КОНТРАКТИ.....	191
Ромась Марія Іванівна ПРОБЛЕМАТИКА БАГАТОРІВНЕВОСТІ ІНТЕРЕСУ ПУБЛІЧНО- ПРАВОВИХ УТВОРЕНЬ У ПРИВАТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	195
Сафончик Оксана Іванівна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В УМОВАХ ВІЙНИ ...	198
Скрагленко Марія Ростиславівна ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ. ПРОБЛЕМАТИКА В ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	201
Спасова Катерина Іванівна РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	209

16. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 02.02.2024 у справі № 242/2367/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116731841>

17. Ступак О. Відшкодування шкоди, завданої війною. Полтава. 2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/Vidshkodyvanna_skody_2025_02_05.pdf

18. Ярош С. І знов про відшкодування шкоди, завданої агресією рф. Всеукраїнське професійне юридичне видання Юридична газета online. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/i-znovu-providshkoduvannya-shkodi-zavdanoyi-agresieyu-rf.html>

*Спасова Катерина Іванівна,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Договір дарування посідає особливе місце в системі цивільно-правових зобов'язань, оскільки ґрунтується на принципах приватної автономії, свободи волевиявлення та безвідплатності. Його соціальне призначення полягає у добровільному та безкорисливому відчуженні майна на користь іншої особи, що передбачає підвищений рівень довіри між сторонами та очікування добросовісної поведінки обдаровуваного. Саме ці риси зумовлюють підвищену вразливість договору дарування у кризових соціальних умовах, зокрема в період війни.

Повномасштабна збройна агресія проти України докорінно змінила умови реалізації цивільних прав, у тому числі у сфері майнових відносин. Війна як екстраординарний соціальний чинник впливає на мотивацію сторін правочинів, їхню здатність усвідомлювати наслідки власних дій, а також на подальше виконання зобов'язань. У таких умовах особливого значення набувають механізми цивільно-правового захисту, спрямовані на відновлення балансу інтересів приватних осіб.

Актуальність дослідження розірвання договору дарування в умовах війни зумовлена насамперед масовими втратами житла та іншо-

го майна, внутрішнім і зовнішнім переміщенням осіб, руйнуванням звичних соціальних зв'язків і зростанням кількості конфліктів між близькими родичами. У період воєнної нестабільності дарування нерухомого та рухомого майна часто здійснюється поспіхом, під впливом страху, невизначеності або з міркувань безпеки, що згодом призводить до усвідомлення несприятливих наслідків для дарувальника.

Особливої гостроти проблема набуває у випадках, коли після вчинення дарування істотно змінюється майновий або особистий стан дарувальника, а обдаровуваний, у супереччя очікуванням, не надає необхідної допомоги або вчиняє дії, що суперечать елементарним засадам добросовісності. В умовах війни такі ситуації трапляються значно частіше, що зумовлює підвищене навантаження на судову систему та актуалізує питання адекватного тлумачення норм цивільного законодавства.

Крім того, воєнний стан об'єктивно ускладнює реалізацію права на судовий захист, виконання судових рішень і фактичне повернення дарунку, що вимагає наукового осмислення ефективності чинних правових механізмів. Саме тому розірвання договору дарування доцільно розглядати не лише як інститут договірної права, а як спосіб захисту прав приватної особи в умовах війни.

За своєю правовою природою договір дарування є безвідплатним договором, у якому відсутній еквівалентний зустрічний обов'язок обдаровуваного, що принципово відрізняє його від інших майнових правочинів [1, ст. 717]. Така особливість зумовлює підвищені вимоги до поведінки обдаровуваного після прийняття дарунку та обґрунтовує можливість спеціальних підстав для розірвання договору, передбачених цивільним законодавством.

Цивільний кодекс України закріплює низку підстав для розірвання договору дарування, серед яких ключове місце посідають вчинення обдаровуваним умисного кримінального правопорушення проти дарувальника або членів його сім'ї, створення загрози безповоротної втрати дарунку, а також внаслідок недбалого ставлення обдаровуваного до речі, що становить культурну цінність [1, ст. 727–728]. Зазначені підстави мають оціночний характер і потребують у кожному конкретному випадку з'ясування фактичних обставин та їх співвіднесення з принципами справедливості, розумності й добросовісності.

Війна як така не є самостійною підставою для розірвання договору дарування, однак вона істотно впливає на оцінку обставин справи.

Збройний конфлікт може спричинити різке погіршення матеріального становища дарувальника, втрату джерел існування, житла або можливості самостійно забезпечувати базові потреби. У поєднанні з відсутністю підтримки з боку обдаровуваного це створює підстави для застосування механізму розірвання договору як способу захисту порушеного інтересу приватної особи.

Особливу увагу слід приділити принципу добросовісності, який є загальною засадою цивільного законодавства України [1, ст. 3]. У контексті договору дарування добросовісність обдаровуваного проявляється не лише у формальному дотриманні закону, а й у поведінці, що відповідає соціальному призначенню правочину. В умовах війни ігнорування потреб дарувальника, зловживання набутим майном або відчуження дарунку всупереч моральним засадам може розцінюватися як підстава для втручання суду з метою відновлення балансу інтересів сторін.

Закон надає право розірвати договір дарування, якщо обдарований створює загрозу безповоротної втрати дарунку, що має для дарувальника значну немайнову цінність. У воєнних умовах це може стосуватися, наприклад, нерухомого майна, предметів сімейної спадщини або цінного особистого майна, яке через недбалість або умисні дії обдаровуваного може бути зруйноване або втрачено. Відповідне застосування цієї норми дозволяє дарувальнику попередити безповоротну втрату як матеріальних, так і духовних цінностей.

Законодавець передбачає підставу для розірвання договору у разі недбалого ставлення обдаровуваного до речей, що мають культурну цінність. Це положення особливо актуальне для збереження історичної спадщини, творів мистецтва, антикваріату, які можуть бути пошкоджені або знищені в умовах хаосу війни. Дарувальник має право вимагати повернення таких речей для запобігання їх втраті або погіршенню стану.

Повернення дарунку як наслідок розірвання договору дарування виконує компенсаторну та превентивну функції. З одного боку, воно спрямоване на відновлення майнового становища дарувальника, а з іншого – слугує запобіжником проти недобросовісної поведінки обдаровуваних у майбутньому. Водночас у воєнних умовах повернення дарунку може бути ускладнене фактичною неможливістю доступу до майна, його знищенням або перебуванням на тимчасово окупованих територіях, що потребує гнучкого підходу до визначення способів захисту [4].

Судова практика останніх років свідчить про обережний підхід судів до задоволення вимог про розірвання договорів дарування. Верховний Суд наголошує, що сам по собі складний матеріальний стан дарувальника не є безумовною підставою для розірвання договору, однак у сукупності з іншими обставинами, зокрема поведінкою обдаровуваного, він може набувати юридичного значення. У воєнний час така сукупність обставин формується значно частіше, що вимагає переосмислення критеріїв їх оцінки.

Розірвання договору дарування в умовах війни слід розглядати як важливий інструмент захисту прав приватної особи, спрямований на відновлення порушеної рівноваги інтересів сторін. Війна не створює автоматичних підстав для втручання у стабільність цивільного обороту, проте істотно впливає на зміст і значення юридично релевантних обставин, які враховуються судом.

Ефективне застосування інституту розірвання договору дарування можливе за умови комплексної оцінки поведінки сторін, їхнього майнового стану та дотримання принципу добросовісності. У цьому контексті суд має виконувати не каральну, а відновлювальну функцію, забезпечуючи реальний захист прав дарувальника без необґрунтованого підриву стабільності цивільних правовідносин. Подальший розвиток доктрини й судової практики у цій сфері є необхідною умовою адаптації цивільного права України до викликів воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 2009 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>
4. Харитонova О. І., Харитонов Є. О. Особливості розуміння цивільного права в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Часопис цивілістики*. 2019. № 35. С. 6-12.